

Una anglesa a la presó franquista

***Spy-jacked*, l'autobiografia de l'estudiant de violí Mavis Bacca durant el règim de Franco, ha captat l'atenció de Hollywood i la BBC. Aviat en versió catalana, el llibre és un retrat cru de repressió i falta de llibertat malauradament verídica.**

S'han escrit una munió de llibres sobre les penúries que causà el franquisme. Però val la pena de destacar el llibre que en va escriure als anys 40 l'anglesa Mavis Bacca Dowden, *Spy-jacked*, i que només va ser publicat per primer cop l'any 1991. És un dels documents personals més extraordinaris sobre el període 1939-1943. Aquest text desconegut relata com una fràgil violinista anglesa va gosar reptar el poder franquista en la lluita per la llibertat. L'interès de la història no ha passat per alt als caçatalents de la BBC i de Hollywood que aparentment tenen projectes de portar-la a la pantalla, la petita i la grossa respectivament. El drama de la Catalunya oprimida pot rebre un nou reconeixement internacional des que Orwell publicà *Homage to Catalonia*.

La història de Mavis Bacca va començar un dia radiant de la tardor del 1939. Poc s'ho podia imaginar en entrar el seu vaixell al port que el fet d'haver escollit Barcelona per seguir-hi els seus estudis de violí marcaria la seva vida d'aquella manera. Al contrari dels tòpics personatges d'espionatge internacional a què ens té acostumats Hollywood, Mavis Bacca (trenta-un anys) venia a Barcelona sense ni la més remota noció que es pogués veure involucrada en agosarades accions antifeixistes en aquella ciutat resplendent que se li obria a la vista com un presagi de bellesa i de tranquil·litat.

No. Mavis Bacca era una enamorada del seu violí "Antonio" i ignorava els foscos núvols de guerra que s'aixecaven damunt Europa. Havia sofert el petit contratemps de veure's expulsada —per raons de nacionalitat— de la seva estimada Itàlia. Era membre d'aquella estesa casta d'anglesos —com Browning o Byron— que se senten molt més *at home*, més a pler, a frec de l'Adriàtica que no pas de la gèlida Albion. Venia a Espanya (no tenia ni idea de l'existència de Catalunya) perquè els diaris de Mussolini en parlaven en termes elogiosos com d'un racó civilitzat on imperava la justí-

Mavis Bacca. *Spy-jacked* documenta els horrors del costumari feixista.

ARXIU MUNICIPAL DE LES CORTS

cia i l'esperit catòlic contra la "barbàrie bolxevica". Mavis Bacca ve a Barcelona més que disposada a ser una incondicional del *Christian Gentleman* –nom amb què designava el *Caudillo* la premsa dretana anglesa.

A l'empara d'un convent de monges pot continuar tocant el violí només molestada, ara i adés, per un curiós estrèpit que recorre la ciutat els dies festius de matinada. Què devia ser? Quan una monja li respon amb indiferència: "*Sólo están liquidando rojos*", li cau el món a sobre. Aquest comentari serà la primera esclatxa per on s'obrirà la plena comprensió de tot el que la rodeja.

Lluny de ser un paradís de catolicisme i d'ordre, ella anirà veient que viu en un país ocupat per un règim obertament pro-nazi dominat per la tirania i l'hostilitat a la causa aliada. Veu que molts franquistes, lluny de ser modèlics cristians, empren allò que és sagrat per a ella –la religió– com a benedicció per a les seves inhumanes activitats. Com ella mateixa diu (cap. 6): "Havia vingut a Espanya convençuda de la bona fe, la qualitat utòpica del nou règim –purgat per la tragèdia– que aviat havia de guarir-se, si no enterament amb el riure, sí almenys amb una virtut comparable. Amb recança vaig començar a admetre que els tripijocs de Franco no passaven de ser una estafa que havia de pagar el poble. El poder n'era l'objectiu; el mitjà –l'èmfasi en el tema religiós–, una cosa deplorable".

Per bé que no resta cega als innegables excessos que havien comès tots dos bàndols durant la guerra, a poc a poc anirà veient que entre els *rojos* –"dimonis" segons les monges i els rics burgesos amb qui viurà– també es compten molts cristians sincers, treballadors honestos mancats de drets, molts artistes i professionals d'idees pro-aliades que ella conei-

La detenció de Mavis Bacca es va produir en un cafè en el pitjor moment. Portava a sobre documents d'identitat falsos per a una colla de polonesos. Després d'un temps a la comissaria de la Via Laietana, on és objecte de duríssims interrogatoris i tractes humiliants, Mavis passa a l'espantosa presó de dones de les Corts (que va funcionar fins 1955). Allà la situació és verament dantesca.

xerà i, a més, quasi tots els humils, pobres i marginats de Barcelona.

Per ella és especialment xocant que els franquistes –"catòlics" i "gent d'ordre"– es comportessin de forma freda i cruel, despietadament venjativa. Escriu: "Si la Guerra Civil hagués estat, com assegurava Franco, una "croada", hi hauria hagut una manera molt senzilla de fer desaparèixer tots els dubtes respecte a la seva integritat. Podia haver perdonat tots els seus enemics. Però, en lloc d'això, no sols va negar als vençuts l'acte específicament cristià del perdó, sinó l'acte d'humanitat elemental que és la justícia". Malgrat el seu catolicisme, ella mateixa pot arribar a comprendre l'oposició dels republicans a una església arcaïtzant que sempre estava al costat del poder: "Divuit mesos després de la meua arribada a la Península, veia la darrera revolució no tant com una lluita bàsica entre les forces del bé i del mal, sinó com un intent dels elements liberals d'alliberar-se de la repressió medieval, i un moviment centrífug vers les millors tradicions de l'Europa occidental. Em semblava que no era qüestió –per part d'aquests elements liberals– d'enderrocar l'Església com a força espiritual ni com a institució nacional. L'objecció no era contra l'Església com a tal, sinó contra l'esperit mesquí que estrangulava l'opció d'una legítima expressió dins el marc d'una Europa moderna" (cap. 5). Venint d'una catòlica estrangera, aquest és sens dubte un valuós judici de primera mà sobre el laïcisme republicà.

Igualment, Mavis es convertirà en una ferma defensora dels catalanistes, que ella invariablement associa amb l'esperit democràtic dels pro-aliats i amb actituds contràries a Franco. Una casa de catalanistes era una garantia per als presoners de guerra evadits que s'havien d'amagar a Barcelona. Els catalans ajuden a escapar de la Gestapo i de la policia franquista els presoners de guerra evadits dels trens. Mavis Bacca denuncia el drama que passa Catalunya sota Franco. "Jo mateixa –diu al capítol 5– no vaig trigar gaire a admetre que la història... confirma el seu dret a l'autogovern; recordem que Catalunya va ser imperi abans que la Gran Bretanya fos una nació. L'Aragó, el Lluenguadoc, el sud de França, Malta, Sicília, Sardenya i Nàpols foren totes vassalles del poder català... i mentre el centre de gravetat de Castella es decantava vers l'Àfrica, Catalunya sempre havia gosat repenjar-se en Europa".

Amb l'aparició d'aquest esperit crític amb el règim, no és estrany que no li costés gens de prendre la decisió d'entrar l'any 1942 en un grup d'ajut als presoners de guerra aliats evadits. Ella veu molt clar que el règim franquista opera obertament en favor dels nazis empresonant refugiats aliats de països ocupats com França, Polònia, Bèlgica, etcètera. Calia reco-

llir-los, amagar-los i ajudar-los a fugir cap a Portugal o Gibraltar. També és conscient del perill que això implica. En entrar al grup haurà de comprometre's explícitament a renunciar a tot ajut en cas d'arrest. A part les seves activitats d'ajut a presoners de guerra escàpols i refugiats aliats, Mavis rebrà ordres del seu cap —el misteriós Mr. Eckys— de fer activitats que voregen l'espionatge. Un dia ha d'investigar un local des d'on distribueixen propaganda nazi. Actuarà amb sang freda i farà arribar els informes pertinents amb eficàcia.

Però, per molta seguretat que hi esmercessin, actuar de través de la Gestapo i de la policia franquista no era fàcil. La seva inevitable detenció es va produir en un cafè en el pitjor moment. Portava a sobre documents d'identitat falsos per a una colla de polonesos. Després d'un temps a la comissaria de la Via Laietana, on és objecte de duríssims interrogatoris i tractes humiliants (“Vaig descobrir-hi que quan una persona sofreix dolors terribles els seus xiscles no tenen gènere”), Mavis passa a l'espantosa presó de dones de les Corts (que va funcionar fins 1955). Allà la situació és verament dantesca.

El menjar consta d'una petita ració d'aigua de verdura i un crostonet de pa dos cops al dia. Només tenen màrfegues de 80 centímetres les preses que se'n poden fer portar. Mavis Bacca recorda la seva entrada a les Corts: “A la presó pròpiament dita..., hi devia haver unes 600 dones. La majoria “polítiques”. Les polítiques tenien simpaties per la causa aliada. A algunes, els havien trobat fulls propagandístics a sobre o a casa. També hi havia assassines que, curiosament, eren més ben tractades que no pas les polítiques”.

La part central del llibre *Spy-jacked* és un document corprenedor sobre el seu llarg calvari a les Corts. Els patiments, les patètiques històries personals, la valentia, la humiliació, tot hi és recollit. La gran humanitat que traspuja la seva crònica ens parla d'una dona de recursos espirituals que recolza en la música, la filosofia i la religió per no enfonsar-se. Però Mavis també fa gala en tot moment d'un gran sentit de l'humor. Enmig de la penúria recorda la joia que les preses sentien quan mataven un poll, especialment gran al crit de: “Una, grande y libre”.

En una entrevista recent Mavis declara la cosa següent: “Solia resar perquè vingués la nit, perquè almenys s'hi feia un xic de silenci. Solia recitar Shelley per mantenir l'ànim. Una nit vaig sortir al pati perquè havien deixat la porta oberta —cosa poc usual— i vaig seure mirant la lluna i em vaig demanar si realment era viva. Finalment, em van deixar tenir el violí a la presó. Les dones insistien que toqués, però em sentia massa feble per a tocar”.

A Mavis, li deixaven tocar a les cel·les de la mort. Potser el moment més patètic de tot el llibre és l'episodi en què una condemnada a mort de dinou anys, tancada a la cel·la contigua, repica de peus al ritme que li marca el violí de Mavis. Quan l'endemà torna i troba que l'han matada a garrot vil, Mavis ja no voldrà tocar-hi més.

Mavis també parla molt de les altres preses. Veu que moltes de les dones que s'han hagut de prostituir, ho han fet per pura necessitat. Als fills dels republicans, no els donen feina ni tenen dret a l'*auxilio social* del nou règim falangista. A moltes, no els toca cap més re-

mei que robar per donar de menjar als fills. Moltes preses pateixen pensant en els fills que corren indefensos pels carrers de la ciutat.

Quan es demana ara a Mavis sobre els efectes psíquics d'aquesta experiència, encara li tremola la veu: “El més terrible dels desequilibris psíquics que vaig passar a conseqüència dels maltractaments i l'empresonament fou que no en podia dir l'origen. Durant més de dos anys no vaig poder sostenir una tassa de cafè en una sola mà. Tenia esgarrifances només de pensar que m'havia de trobar amb gent. Vaig estar molt de temps sense poder tocar, sobretot com a solista”.

Mavis Bacca va anar a Oxford per recuperar-se durant llargs mesos de la seva debilitat. Va ser allà que va conèixer el Dr Josep Trueta, que la va convèncer de la necessitat d'escriure la seva història i deixar constància de l'horror de la presó franquista, encara que només fos com a catarsi. Un cop escrit, el que no s'entén és que haguessin de passar quarantacinc anys abans de la publicació.

Sembla que el llibre de Mavis sortirà aviat en versió catalana. En una època definida pels historiadors Carme Molinero i Pere Ysàs com una “etapa caracteritzada per la interessada reescriptura de l'època franquista” (*Avui*, 3-10-1993), la seva lectura —com la visió del darrer film de Spielberg— potser no anirà gens malament per a refrescar el record dels horrors del costumari feixista. Igualment, pot servir de petit homenatge a totes aquelles dones, valentes i anònimes —la Sofia, l'Abuelita, la Maria Lluïsa, la mamà Ferrer entre tantes altres—, que com Mavis Bacca no van arrupir-se davant la barbàrie i la por.

Toni Strubell

Mavis Bacca va arribar a Barcelona la tardor de 1939 per seguir-hi els seus estudis de violí. La visió de la tirania franquista la portarà ben aviat a treballar desinteressadament per acollir refugiats i escàpols aliats.